

aan hun ondergeschikten door. Bij de militairen van het Knil was, aldus later kapitein-ter-zee Vromans (die in april met generaal ter Poorten en andere hoge officieren en met gouverneur-generaal van Starckenborgh uit de Soekamiskin-gevangenis bij Bandoeng naar Batavia was overgebracht),

'aanstonds de algemene opinie: weigeren te tekenen. Een alternatieve redactie werd [door de Japanners] bruuft afgewezen. De afsluiting werd verscherpt. Geen contact dan met gewapende bewakers die een terreur begonnen: slaan bij de minste ware of denkbeeldige overtreding. Slecht eten . . ., slechte huisvesting, verbod van alles wat op ontspanning leek. Dit werd steeds erger, vooral het licht mishandelen. Om erger te voorkomen en overwegende dat wat men in gevangenschap onder dwang tekent, geen betekenis heeft . . ., is tenslotte door allen, inclusief de GG en de Legercommandant, getekend.'¹

Ook de Britse en Amerikaanse krijgsgevangenen tekenden (d.w.z. plaatsten hun duimafdruk), iets later deden de Australische hetzelfde.

In de krijgsgevangenenkampen te Tjimahi werd eind juli het onder-tekenen van een verklaring geveerd. De kampoudste ('kampcommandant') in het grootste kamp, majoor J. W. S. A. Hoedt, deed een circulaire uitgaan² waarin hij meedeelde dat hij zelf zou tekenen. Hij schreef voorts:

'Een ieder blijft vrij in zijn keuze . . . De gevolgen voor diegenen die *niet* tekenen, zijn niet te overzien. Zij die *wel* hun handtekening plaatsen, kan ik . . . garanderen dat zij in de toekomst nimmer hiervoor ter verantwoording zullen worden geroepen dan wel daarop worden aangekeken of nagewezen.'

Bijna alle krijgsgevangenen volgden het voorbeeld van majoor Hoedt – wij kennen slechts de naam van één weigeraar: reserve-majoor J. G. Gout. Hij werd een kleine twee maanden binnen het kamp opgesloten en wij nemen aan dat met de andere weigeraars hetzelfde is gebeurd.

In een van de twee kampen in Tjilatjap, waar de commandant had laten meedelen dat weigeraars net zo lang zouden worden opgesloten totdat zij hun vingerafdruk hadden geplaatst, ging iets mis: een van de krijgsgevangenen vulde zijn verklaring foutief in en gooide het paperas vervolgens in een prullenmand. 'Dit', aldus kort na de oorlog een andere krijgsgevangene,

¹ A. G. Vromans: 'Verslag 1941–1945', p. 31. ² Tekst: *NI*, p. 340–41.